

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, професора

Наталії Миколаївни Костусяк

про дисертацію Оксани Ярославівни Дутки

«Параметризація іменникової омонімії

з компонентом-запозиченням в українській мові»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії

в галузі 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія (Українська мова)

у разову спеціалізовану вчену раду ДФ 36.053.027

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пріоритетність сучасного українського лінгвопростору визначають студії теоретично-застосовного спрямування, насамперед присвячені проблемам мовної динаміки й розвитку українського словника, до розбудови якого причетні запозичення. Активне проникнення цих одиниць не тільки свідчить про мобільність мови, що, поза сумнівом, вважаємо позитивним процесом, а й відкриває перспективи для їхнього полівекторного дослідження, окреслює потребу опису чужомовних одиниць у площині їхнього освоєння, відповідності національним нормам, а також у контексті різних процесів та логіко-сміслових відношень, зокрема й тих, що виявляють стосунок до омонімії. В українському мовознавстві маємо не надто багато праць, у яких зацентовано увагу на омонімізації тих чи тих значень, що спонукало Оксану Ярославівну Дутку заповнити цю нішу. Порушену проблему здобувачка ґрунтовно й цілісно розв'язала в дисертації «Параметризація іменникової омонімії з компонентом-запозиченням в українській мові», поданій на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія (Українська мова) і суголосній із науковою темою «Українська мовна картина світу: етнолінгвістичний, культурологічний виміри», яку опрацьовують викладачі кафедри української

мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

У дисертації дослідниця ємно проаналізувала студії науковців, причетних до формування омоніміїної теорії, схарактеризувала омонімію як лінгвальний феномен, окреслила параметри, за якими класифікують лексичні омоніми в мовознавстві, визначила специфіку метамови, обґрунтувавши потребу розмежувати поняття *мовний контакт* і *мовне контактування* (с. 71), *запозичування* і *запозичення* (с. 74) та ін., у контексті мовних і позамовних чинників розглянула запозичення як один зі способів постання омонімії. Новаторство праці увиразнюють запропоновані авторкою терміни *омокомплекс* на позначення основної структурної одиниці омонімії, *омопара*, що номінує два компоненти-запозичення, *оморяд*, структурований трьома й більше компонентами.

Про неабияку скрупульозність Оксани Ярославівни свідчить інвентаризація обмеженого кодифікованими омонімами фактичного матеріалу. Умотивованим є їхнє дослідження з огляду на ступінь спорідненості мов-донорів, які розмежовано на близькоспоріднені, далекоспоріднені та неспоріднені, а також відповідно до запозичування з однієї чи кількох мов. Логічно вмотивованим вважаємо використання принципу моделювання омокомплексів із компонентом-запозиченням, що значно полегшує сприйняття матеріалу й надає йому чіткості та системності.

До низки засадничих принципів студіювання аналізованих одиниць здобувачка зараховує їхні лексико-семантичні ознаки та кількісне наповнення груп, структурованих на основі цих параметрів. Такі кваліфікаційні принципи стали основою інвентаризації іменникових омонімів у другому розділі. Дещо інші засади авторської концепції взято за основу в третьому розділі дисертації, фактичний матеріал якого згруповано з акцентом на кількість компонентів оморяду чи омпари. Примітно, що характеристика іменникової омонімії не обмежена вказаними параметрами, на різновимірність опису цього

лінгвального феномену скеровано низку інших кваліфікаційні ознаки, серед яких обсяг семантичної структури кожного компонента, спосіб утворення запозичених омопар та оморядів, час їхнього фіксування та повнота / неповнота охоплення омонімійними відношеннями всіх форм наявних компонентів. Для дослідження омокомплексів дисертантка використала дані різних за метою укладання, функцією й хронологічною окресленістю словників. Зіставлення поданих у цих працях тлумачень дало змогу виявити лексико-семантичні відтінки омонімів, не засвідчених у сучасній лексикографії, проте наявних у раніших виданнях. У дисертації виокремлено омоніми, що постали внаслідок розвитку багатозначності, а згодом розпаду полісемії; також виділено лексичні одиниці, утворені на основі збігу звукового складу слів й адаптування запозичень із різними основами. З огляду на це авторка розмежувала три різновиди омонімії – відповідно гомогенний, гетерогенний і комбінований, що поєднує ознаки двох попереду зазначених.

Аналізуючи омокомплекси, які потрапили до українського словника з інших мов, Оксана Ярославівна цілком умотивовано розглянула процес їхнього проникнення на тлі зовнішніх чинників, а також окреслила тематичні групи цих одиниць. Зокрема, за спостереженнями дослідниці, омокомплекси з грецизмами спеціалізовані на маркуванні «1) речовини (матеріалу); 2) рослин; 3) тварин; 4) систематизувальних одиниць; 5) абстрактних понять тощо» (с. 97); омоніми латинського походження найчастіше слугують засобом вираження: «1) абстрактних понять; 2) посад, титулів, рангів, санів осіб; 3) систематизувальних одиниць; 4) назв речовини (матеріалу) тощо» (с. 112); слова французького походження позначають поняття «1) текстильної галузі; 2) мистецтва; 3) друкарської справи; 4) архітектури, а також назв: 5) осіб; 6) речовини/матеріалу тощо» (с. 125) та ін. Не менш вагомим є акцент на тематичній динаміці розглядуваних запозичень, що увиразнюють міркування дисертантки про активізацію англізмів, серед яких: «1) назви прийомів, механізмів, етапів у тій чи тій спортивній грі; 2) видів спорту, ігор чи поняття,

що узагальнює їх; 3) назви засобів, необхідних певному виду спорту; 4) назви території, відведеної для проведення конкретного виду спорту» (с. 136).

Про сумлінність авторки свідчать подані в праці цифрові показники. Зазначений критерій застосовано для конкретизації кількості омонімічних слів, запозичених з однієї та кількох мов, що укладено у висновках до другого (с. 169–170) і третього (с. 231–233) розділів та Загальних висновках.

Створення корпусу омонімів із компонентом-запозиченням, їхній аналіз у контексті тенденційності розвитку словникового складу української мови та перспектив його розширення, перегляд критеріїв розмежування омонімії й полісемії, параметризування омонімів з огляду на різні показники, укладання словника омонімів із компонентом-запозиченням виконано вперше в сучасному українському мовознавстві й випрозорює *наукову новизну* дисертаційної роботи.

Заслужують схвалення й високої фахової оцінки аргументовані, продумані, досить докладні висновки до розділів і Загальні висновки, які корелюють із метою дисертації та скоординовані з її завданнями. Наукове підґрунтя висловлених Оксаною Ярославівною теоретичних положень і беззаперечність отриманих результатів забезпечує залучений до аналізу лексикографічний матеріал, дібраний методом наскрізного виписування з майже 40 лінгвістичних словників. Належною вважаємо апробацію роботи, що доводить участь у різних за рангом наукових конференціях, а також 12 одноосібних публікацій, серед яких 7 вийшли друком у фахових виданнях України, одну статтю (у співавторстві) опубліковано в журналі, проіндексованому в наукометричній базі Web of Science.

Значне зацікавлення викликають додатки, що слугують важливим доповненням до поданого в основній частині матеріалу. Дисертація має *теоретичну цінність*, яка полягає в розширенні інформації про запозичені омонімні іменники й поглибленні теорії про омонімію, полісемію та лексикографію української мови, а також контактування мов. Матеріалом праці

можна скористатися в науковій і навчально-педагогічній діяльності та укладанні словників.

Схвально оцінюючи загальну концепцію дисертації, усе ж зацентруємо увагу на деяких питаннях, що потребують уточнення чи спонукають до дискусії:

1. У другому розділі дисертації простежуємо порушення нумерації, зокрема відсутність пункту 2.2.

2. О. Я. Дудка зазначає, що для формування корпусу онімів із компонентом-запозиченням вона скористалася тлумачними словниками української мови, словниками омонімів і чужомовних слів та перекладними лексикографічними працями, перелік яких подає у Вступі, зокрема в рубриці «Матеріал дослідження», та в Списку довідкової літератури. Цікаво дізнатися, за яким критерієм дисертантка обирали словники?

3. Аналізуючи омокомплекси, здобувачка взяла до уваги низку різногалузевих термінів. У зв'язку з цим виникає питання, чи з'ясовувала Оксана Ярославівна, наскільки частотним є цей процес і чи простежувала на сучасному етапі тяглість тенденції, пов'язаної з формуванням омопар та оморядів, у яких засвідчена термінолексика?

4. До корпусу фактичного матеріалу потрапили зафіксовані в лексикографічних джерелах фонетично, графічно й граматично освоєні запозичення з різних мов. Науковці зазвичай розмежовують транскрипційний та транслітераційний прийоми графічного передавання таких одиниць. Чи помітила дисертантка, який із них найбільш притаманний досліджуваному номінаціям, що вже зазнали мовної адаптації?

О. Я. Дудка сумлінно поставилася до написання дисертації, а також публікацій, у яких апробовано головні результати дослідження. *Порушень академічної доброчесності, фальсифікацій та сфабрикованих теоретичних положень не виявлено.*

Офіційний опонент –

Результаты

Наталія КОСТУСЯК

